

DOI: 10.7251/GFP12021701

UDC: 343.8:343.2/.7(497.6)

Pregledni rad

Datum prijema rada:
12. maj 2012.

Datum prihvatanja
rada:
10. juni 2012.

Krivične sankcije za pravna lica u krivičnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini

Doc. dr

Veljko

Ikanović

*Fakultet pravnih
nauka*

*Panevropski univerzitet
„Apeiron“ Banja Luka*

Apstrakt: Autor u radu analizira sistem krivičnih sankcija koje za pravna lica propisuje krivično zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini. Kratko se osvrćući na uslove i razloge uvođenja odgovornosti pravnih lica za krivična djela, kreće se preko zakonskog miljea koji to propisuje, izlaže sistem krivičnih sankcija i njihove karakteristike. U tome nastoji dati kritički sud o rješenjima de lege lata i ukazati na pravce razvoja de lege ferenda, koji bi poboljšali postojeći zakonski okvir.

Gljučne riječi: pravna lica, odgovornost, krivična djela, krivične sankcije, kazne.

UVODNA RAZMATRANJA

Polazeći od toga da zbog svoje ozbiljnosti kriminalitet pravnih lica traži više od prekršajne odgovornosti za privredne presteupe, novim krivičnim zakonodavstvom iz 2003. godine u Bosni i

Hercegovini (BiH) je uvedena odgovornost pravnih lica za krivična djela. Time je pravnim licima priznato svojstvo aktivnog subjekta krivičnog djela i konačno napušteno klasično pravilo *societas delinquere non potest*. Uređujući ovu odgovornost, zakonodavac se opredijelio da to učini njenim propisivanjem u posebnim poglavljima krivičnih zakona, a ne donošenjem posebnog zakona.¹ Ovo nije usamljeno rješenje, jer je na ovakav način krivičnu odgovornost pravnih lica uredila i Makedonija.

Ustav BiH² iz 1995. godine omogućava uvođenje odgovornosti pravnih lica za krivična djela, jer u njemu nema odredaba kao u ustavima Grčke ili Italije, koje bi tu odgovornost ograničavale samo na fizička lica. Istina, kada govori o pravima u krivičnom postupku, on to čini u poglavlju o ljudskim pravima i slobodama, ali nigdje ne ograničava ovu odgovornost samo na fizička lica. To možemo reći i za Ustav Republike Srpske, pa je ovim data sloboda zakonodavcu za uvođenje ove odgovornosti jer ona nije u suprotnosti sa važećim ustavima.

Što se tiče državne nadležnosti, ona se osim donošenja krivičnog zakona za ograničen broj krivičnih djela, za koje je nadležan Sud BiH, odnosi i na zaključivanje međunarodnih sporazuma i ratifikaciju konvencija. U njima se često nalazi obaveza da se na odgovarajući način i u određenom obimu propiše i kaznena odgovornost pravnih lica. Upravo su ovi međunarodni akti koje je prihvatila država, direktno i uticali da se u zakonodavstvu u BiH uvede odgovornost pravnih lica za krivična djela.³

ODGOVORNOST PRAVNIH LICA ZA KRIVIČNA DJELA

U skladu sa obavezama koje je preuzela ulaskom u Savjet Evrope, a koje su istaknute u mišljenju Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope broj 234 (2002. god.),⁴ BiH je provela reformu krivičnog zakonodavstva. Ona je izvršena na državnom i entitetskom nivou i omogućila je da se pitanje krivične odgovornosti pravnih lica riješi u skladu sa međunarodnim konvencijama i po ugledu na savremena evropska krivična zakonodavstva.

U procesu reforme krivičnog zakonodavstva dolazi do približavanja krivičnog zakonodavstva i njegove skoro potpune unifikacije, uz uvođenje odgovornosti pravnih lica za krivična djela. Ona je uvedena u prvi Krivični zakon Bosne i

¹ M. Babić, I. Marković, Krivično pravo, Opšti dio, Banja Luka, 2009, str. 526.

² Ustav Bosne i Hercegovine je Aneks 4 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, koji je potpisan 21. novembra 1995. godine u vazduhoplovnoj bazi Rajt Paterson, država Ohajo (SAD), a proglašen u Parizu 14. decembra 1995. godine, nikad nije usvojen u Parlamentarnoj skupštini BiH niti objavljen u Službenom glasniku BiH.

³ M. Simović, Krivično procesno pravo, Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Banja Luka, 2009, str. 431.

⁴ Mišljenje Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope br. 234/2002.

Hercegovine,⁵ (KZ BiH – stupio na snagu 01. marta 2003. godine), koji u izdvojenom poglavlju (glava četrnaesta, čl. 122 – 144) potpuno uređuje i krivičnu odgovornost pravnih lica.⁶ Za krivična djela koja su predviđena krivičnim zakonodavstvom BiH, ovaj zakon se primjenjuje na cijeloj teritoriji. On propisuje da pravna lica mogu biti odgovorna za krivična djela iz tog zakona i druga krivična djela propisana zakonom BiH.

Ovu odgovornost propisao je Krivični zakon Republike Srpske⁷ (KZ RS) koji je stupio na snagu 01. jula 2003. godine (čl. 125 – 146.), Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine⁸ (KZ F BiH – čl. 126 – 148) i Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine⁹ (KZ BD BiH – čl. 126 – 148). Ovim odredbama je propisano koja pravna lica odgovaraju za krivična djela, koja su izuzeta od odgovornosti, osnov odgovornosti, sankcije, posljedice, specifičnosti krivičnog postupka i nadležnost.

Usvojenim rješenjima učinjen je radikalna zaokret u propisivanju i sankcionisanju odgovornosti pravnih lica za krivična djela.

KRIVIČNE SANKCIJE ZA PRAVNA LICA

Karakteristika svih pravnih sistema jeste da za pravna lica kao učinioce krivičnih djela propisuju veći broj, posebno prilagođenih, krivičnih sankcija. Prilikom njihovog propisivanja polazi se od ustavnog načela zakonitosti kazne *nulla poena sine lege*,¹⁰ koje važi i za pravna lica. One moraju biti prilagođene, jer pravnom licu se ne mogu izreći sve krivične sankcije koje se izriču fizičkom licu. Tako, po svojoj prirodi, pravnom licu se ne može izreći kazna zatvora (kazna lišenja slobode za određeno vrijeme), kao osnovna krivična sankcija za fizička lica u većini zakonodavstava.¹¹ Isto tako ne može se izreći mjera bezbjednosti zabrane upravljanja motornim vozilom ili medicinske mjere liječenja, iako zabranjena obavljanja određene djelatnosti za društvo koje se bavi prevozom sadrži i ovu zabranu i slično.

Krivične sankcije¹² su najznačajnije mjere kojima država reaguje i koje sprovodi protiv učinioca krivičnog djela sa ciljem zaštite društva od kriminaliteta.

⁵ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 8/10.

⁶ M. Simović, Krivično procesno pravo, treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, op. cit., str. 431.

⁷ Službeni glasnik Republike Srpske br. 49/2003, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10 i 1/12.

⁸ Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10 i 42/11.

⁹ Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine br. 10/03 i 45/04, 6/05 i 21/10.

¹⁰ „Nema kazne bez zakona“ (Ulpianus-D. 50, 16, 13, 1), Riznica pravnih izreka, Beograd, 2007, str. 66.

¹¹ B. Petrović, D. Jovašević, Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio, Sarajevo, 2005. godine, str. 275 – 277.

¹² Lj. Lazarević, Komentar Krivičnog zakonika Srbije, Beograd, 2005. godine, str. 11.

One su prinudne mjere i predstavljaju reakciju društva protiv izvršioca krivičnog djela. Primjenjuju se radi sprečavanja učinioca da ubuduće čini krivična djela i uticaja na druge potencijalne učinioce da se suzdrže od činjenja takvih djela. Bez obzira što se krivičnim djelima nanosi šteta i pojedincu, krivične sankcije ne zavise od pojedinca, već su u isključivoj nadležnosti države. Ona njihovom pri-mjenom štiti i samog tog pojedinca.

Na osnovu svega, krivične sankcije¹³ se mogu definisati kao „prinudna mjera za zaštitu društva od kriminaliteta, koju izriče sud učiniocu krivičnog djela, u postupku i pod uslovima koji su obezbijedeni zakonom, a koja se sastoji u oduzimanju ili ograničavanju slobode i prava ili upozorenju učiniocu da će mu sloboda ili prava biti oduzeti ili ograničeni ako ponovo izvrši krivično djelo.“¹⁴

Bez obzira o kojoj se krivičnoj sankciji radi, sve one imaju određena zajednička obilježja koja se mogu okarakterisati kao njihovi opšti elementi. Ove zajedničke karakteristike bi se mogle definisati kao: a) vezanost njihove primjene za postojanje krivičnog djela i izvršioca, b) određenost u zakonu, v) izricanje samo od strane suda u zakonom propisanom postupku, koji omogućava njihovu individualizaciju, g) krivične sankcije imaju karakter prinude koja se primjenjuje prema učiniocu krivičnog djela, d) krivične sankcije imaju zajedničku svrhu. Njihova opšta svrha je suzbijanje društveno opasnih djelatnosti kojima se povređuju ili ugrožavaju društvene vrijednosti zaštićene krivičnim zakonodavstvom.¹⁵

Sistemi krivičnih sankcija¹⁶ su u pojedinim državama različiti. Krivično pravo kao sankcije poznaje: kazne, mjere bezbjednosti, vaspitne mjere, mjere upozorenja (uslovnu osudu i sudsku opomenu) i parapenalne sankcije. Krivični zakon Republike Srpske u čl. 5. st. 1. kao sankcije propisuje: a) kazne, b) upozoravajuće sankcije, v) mjere bezbjednosti i g) vaspitne mjere.¹⁷

Kazna dugotrajnog zatvora, zatvora i novčana kazna jesu sankcije koje imaju najširu primjenu prema punoljetnim krivično odgovornim učiniocima krivičnih djela. Kazna maloljetničkog zatvora može se izreći starijem maloljetniku. Uslovna osuda i sudska opomena, kao upozoravajuće sankcije, izriču se za lakša krivična djela punoljetnim i krivično odgovornim učiniocima krivičnih djela. Mjere bezbjednosti mogu biti primijenjene prema svim učiniocima krivičnih djela, krivično odgovornim i krivično neodgovornim, punoljetnim i maloljetnim. Primjena vaspitnih mjera predviđena je za maloljetne počinioce krivičnih djela, a izuzetno i za mlađa punoljetna lica.

¹³ P. Novoselac, *Opći dio kaznenog prava*, Zagreb, 2004. godine, str. 327.

¹⁴ Lj. Jovanović, D. Jovašević, *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd, 2003. godine, str. 219.

¹⁵ Ž. Horvatić, *Kazneno pravo, Opći dio*, Zagreb, 2003. godine, str. 136 – 143.

¹⁶ Lj. Lazarević, *Sistem krivičnih sankcija*, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, Beograd, broj 2/1987. godine, str. 28 – 45.

¹⁷ I. Marković, *Izmjene u sistemu krivičnih sankcija u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine*, *Zbornik radova, Novetendencije u savremenoj nauci krivičnog prava*, Zlatibor, 2005. godine, str. 329 – 347.

Krivične sankcije,¹⁸ a posebno kazne propisane za fizička lica nisu se mogle primijeniti i na pravna lica. Zato se one propisuju posebnim zakonom ili posebnim dijelom u okviru krivičnih zakona. Ovo zavisi od modela koji je određeno pravo prihvatilo. To je uređivanje odgovornosti pravnih lica posebnim zakonom ili u okviru krivičnog zakona sa posebnim odredbama. Sankcije se izriču pravnom licu uglavnom na osnovu odgovornosti odgovornog lica u pravnom licu, a mjere bezbjednosti na osnovu opasnosti pravnog lica. Kod propisivanja kazni za pravna lica takođe je dominantan dualistički sistem krivičnih sankcija.¹⁹ Istina, pravnim licima se može izreći i upozoravajuća sankcija. Teorija smatra da se ovdje ne radi o trećoj grupi krivičnopravnih sankcija, već o modalitetu kazne, pošto se ona zasniva na krivici i izražava osudu za počinjeno djelo.²⁰

Sve sankcije za pravna lica koje današnja zakonodavstva poznaju jesu:

- 1) kazne,
- 2) uslovna osuda (upozoravajuća sankcija) i
- 3) mjere bezbjednosti.²¹

KRIVIČNE SANKCIJE ZA PRAVNA LICA U ZAKONODAVSTVU U BOSNI I HERCEGOVINI

U skladu sa prirodom odgovornosti pravnih lica, zakonodavac je uređio i poseban sistem krivičnih sankcija odgovornom pravnom licu.²² One obuhvataju kazne, uslovnu osudu i mjere bezbjednosti. Svrha krivičnih sankcija i svrha kažnjavanja nisu posebno određene za pravna lica. Ovo znači da se i na pravna lica primjenjuje dio zakonskih odredbi o svrsi krivičnih sankcija, kazni, uslovnoj osudi i mjerama bezbjednosti koje su propisane i za fizička lica.²³

Kazne koje su propisane za pravna lica potpuno su u skladu sa prirodom pravnog lica, njegovom odgovornošću i svrhom koju je potrebno ostvariti njihovim izricanjem. One su po vrsti i po težini prilagođene tako da omogućavaju njihovu individualizaciju u postupku izricanja i ostvarivanje zakonom propisane svrhe. Za učinjena krivična djela pravnim licima mogu se izreći sljedeće kazne:

1. novčana kazna,
2. kazna oduzimanja imovine i

¹⁸ M. Babić, I. Marković, Opšte karakteristike i problemi u primjeni novog krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini, Zbornik radova, Kazneno zakonodavstvo – progresivna ili regresivna rješenja, Beograd, 2005. godine, str. 121 – 141.

¹⁹ Lj. Lazarević, Jugoslovenska kriminalna politika u oblasti represije, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 1 – 2/1986. godine, str. 31 – 64.

²⁰ P. Novoselec, Opći dio kaznenog prava, op. cit., str. 330.

²¹ Član 12. Zakona o odgovornosti pravnih lica Srbije, čl. 134, 139 i 140. Krivičnog zakona Republike Srpske i član 8. ZOPOK Hrvatske.

²² M. Babić, I. Marković, Krivično pravo, Opšti dio, op. cit., str. 535.

²³ B. Petrović, D. Jovašević, Krivično/kazneno pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio, Sarajevo, 2005, str. 276.

3. kazna prestanka pravnog lica.

Pored kazni, pravnom licu se kao učiniocu krivičnog djela mogu izreći još dvije vrste krivičnih sankcija. To su :

1. uslovna osuda i
2. mjere bezbjednosti.

Novčana kazna

U uporednom zakonodavstvu za pravna lica dominantna je novčana kazna, pa je tako i u zakonodavstvu u BiH. Kod novčane kazne, jednako u svim zakonima, propisan je njen opšti minimum od 5.000 KM i opšti maksimum od 5.000.000 KM. Ako je krivičnim djelom drugome prouzrokovana imovinska šteta ili pribavljena protivpravna imovinska korist, onda najveća mjera te kazne može da iznosi dvostruki iznos te štete, odnosno koristi. Ovim se može odstupiti od propisanog opšteg maksimuma kazne, jer šteta ili imovinska korist mogu da budu u tako velikom iznosu da bi kazna bila iznad propisanog maksimuma. Zakonodavac nije ograničio njenu visinu opštim maksimumom, pa smatramo da je jedino ispravno ovu odredbu tumačiti tako da kazna može biti iznad maksimuma propisane kazne i da prouzrokovanje štete ili pribavljanje koristi predstavlja okolnost zbog koje se omogućava izricanje takve kazne.

S obzirom na to da pravna lica odgovaraju za sva krivična djela iz krivičnih zakona, propisivanje pojedinačnih kazni za svako krivično djelo predstavljalo bi obiman i složen posao. Pogotovo ako se nema jasna vizija o tome da li će pravna lica moći i da učine sva krivična djela. Određivanje kazne koja se može izreći za pojedino krivično djelo riješeno je jednostavnim vezivanjem posebnog maksimuma ili minimuma novčane kazne za visinu zapriječene kazne koja se može izricati fizičkom licu za konkretno djelo. Pod naslovom „Kazne za krivična djela“, krivični zakoni: BiH (čl. 144), F BiH (čl. 148) i BD BiH (čl. 148) to čine na sljedeći način:

1) Za krivična djela s propisanom novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine, pravno lice se može kazniti novčanom kaznom do 850.000 KM ili do desetstrukog iznosa štete prouzrokovane ili imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Za ova djela se umjesto novčane kazne može izreći kazna prestanka pravnog lica, ako su ispunjeni i ostali uslovi za izricanje ove kazne.

2) Ako je za krivično djelo propisana kazna zatvora preko tri godine, tada se pravno lice kažnjava novčanom kaznom najmanje 2.500.000 KM ili do dvadesetstrukog iznosa štete prouzrokovane ili imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.

3) Za krivična djela gdje je propisana kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, pravnom licu se može izreći kazna oduzimanja imovine. Ova kazna se i inače izriče pod tim uslovima, pa ponovno propisivanje u okviru ovog člana samo

je propisuje, kao jednu od alternativnih kazni, za svako krivično djelo za koje je zapriječena kazna zatvora preko pet godina.

Ovakvih odredbi nema samo u KZ RS i ostaje nejasno zašto one nisu unijete. Da li je to bila namjera zakonodavca i sa kojim je ciljem to izostavljeno, nije moguće odgovoriti. Pogotovo što su ove odredbe o odgovornosti pravnih lica ugrađene u krivične zakone u postupku harmonizacije krivičnog zakonodavstva u BiH. Mada je teško prihvatiti da je ovo običan propust, slične situacije u okviru istog zakona govore u prilog tome. Bez obzira na to, i ostavljeni raspon kazne je dovoljno veliki da omogućava njenu individualizaciju i ostvarivanje svrhe kažnjavanja.

Značajno je da se novčana kazna pravnom licu uvijek izriče u fiksnom iznosu, a kao što se vidi, ona je po opštem minimumu i maksimumu daleko veća od kazne propisane za fizička lica. Veliki propust zakonodavca je bio u tome što nije propisao način izvršenja izrečene novčane kazne u slučaju njenog neplaćanja. Na ovaj dio zakona primjenjuju se odredbe opšteg dijela prema kojima se novčana kazna ne naplaćuje prinudno, već se zamjenjuje kaznom zatvora. Pravnom licu nije moguće izreći kaznu zatvora, a prinudnu naplatu nemoguće je bilo vršiti bez ovlaštenja zasnovanog na zakonu.

Zbog toga, u slučaju odbijanja dobrovoljnog plaćanja, izrečena kazna se nije mogla ni izvršiti. Ovo se nije smjelo premoštavati propisivanjem načina izvršenja u Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija, koje nema uporište u materijalnom zakonu. Jedini ispravan pristup je bio samo izmjena zakona i propisivanje da se novčana kazna izrečena pravnom licu, u slučaju neplaćanja, može prinudno naplatiti.

Ovo je otklonjeno u izmjenama Krivičnog zakona²⁴ iz 2010. godine, propisivanjem da će se novčana kazna koja nije plaćena u roku utvrđenom presudom, bez odgađanja prinudno naplatiti (st. 3 čl. 135).

Kazna oduzimanja imovine

Imovinu privrednog društva čini ukupnost prava koja pripadaju privrednom društvu, kao pravnom licu: pravo svojine, udio u drugom privrednom društvu, pravo industrijske svojine, autorska prava, potraživanja (uključujući i ono iz hartija od vrijednosti) i sva druga prava imovinskog karaktera. Predmeti ovih prava čine imovinsku masu, u obimu u kome se na njih odnosi pravo koje je sastavni dio imovine.²⁵ Znači, imovina je cjelokupnost prava koja pripadaju jednom pravnom licu i ona su stvarnopravna (pravo svojine, pravo zaloge) ili obligacionopravna (pravo zakupa, pravo posluge ...).

Propisivanje kazne oduzimanja imovine sigurno će da skrene pažnju stručne i naučne javnosti, izazivajući rasprave o njenoj opravdanosti i održivosti u

²⁴ Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske br. 73/10).

²⁵ M. Vasiljević, Poslovno pravo, Beograd, 2001, str. 40.

ovakvom obliku. Po svome sadržaju, ona ima veliku sličnost sa kaznom konfiskacije imovine, koju je poznavao Krivični zakon SFRJ.²⁶ Ekonomske prilike u kojima se posluje daju određene argumente za njeno uvođenje, ali razlozi protiv njenog postojanja sigurno su brojni. Novčana kazna i oduzimanje imovinske koristi priobavljene krivičnim djelom, ako se dosljedno i efikasno primijene, mogu najvećim dijelom, ako ne i u potpunosti, da ostvare sve ono što se očekuje od kazne oduzimanja imovine. O njenoj demokratičnosti smatramo da je suvišno i pokušati dati bilo kakve ubjedljive razloge.

Iz vremena ranog poslijeratnog socijalističkog društvenog uređenja ostala su nam loša iskustva, koja i samim pominjanjem ove kazne bude oprez i izazivaju pozorenje u njenu opravdanost. Ovdje se posebno misli na njenu zloupotrebu i selektivnu primjenu, do koje je veoma mali korak, a što je teško ograničiti u kriznim situacijama. Praksa će pokazati koliko će se ona često izricati, kakve će efekte imati, i time će se na najbolji način opravdati njeno propisivanje. To što je poznaju i neka druga zakonodavstva i što se preporučuje kao jedna od alternativnih sankcija u pojedinim konvencijama, ne umanjuje razloge koji govore o nepotvrđenoj potrebi njenog uvođenja.

Ova kazna se može izreći samo za krivična djela s propisanom kaznom zatvora od pet godina ili težom kaznom. Na ovaj način, ograničeno je njeno izricanje samo za najteža krivična djela, što je, s obzirom na njenu prirodu, opravdano rješenje. U posebnom stavu propisano je da se pravnom licu može oduzeti najmanje polovina imovine ili veći dio imovine ili cjelokupna imovina, ako je djelatnost pravnog lica u cijelosti ili u pretežnoj mjeri iskorišćena za izvršenje krivičnog djela.

Ovakvo rješenje pomalo je nejasno, jer nije određeno da li se kazna može izreći samo ako su ispunjena oba uslova koja se tiču visine zapriječene kazne i korišćenja djelatnosti za izvršenje krivičnog djela, ili se radi o kvalifikovanom obliku krivičnog djela. Pošto se u ovom stavu određuje i obim imovine koja se može oduzeti, a da se nigdje drugo ne propisuje mogućnost oduzimanja imovine ispod polovine, kao i težina ove krivične sankcije, sve upućuje da se oba uslova moraju ispuniti kumulativno. Znači, da bi se pravnom licu mogla izreći ova kazna, treba da se radi o krivičnom djelu sa zapriječenom kaznom od pet godina ili težom i da je djelatnost pravnog lica u pretežnoj mjeri ili u cijelosti korišćena za izvršenje tog krivičnog djela.

Osim toga, pojmovi „najmanje polovina“, „veći dio“, „cjelokupna imovina“ relativno su neodređeni, pogotovo pojam „veći dio.“ Zato je bilo jednostavnije postaviti granicu najmanjeg dijela od jedne polovine imovine, što bi bilo dovoljno jasno i određeno, a sve ostalo bi bilo prepušteno sudu prilikom njenog odmjeravanja.

²⁶ Krivični zakon SFRJ (Službeni list SFRJ br. 44/76).

Kazna prestanka pravnog lica

Ako je djelatnost pravnog lica, u pretežnoj mjeri ili u cjelini, korišćena za izvršenje krivičnog djela, može se za teže oblike krivičnih djela izreći kazna prestanka pravnog lica. S obzirom na to da se radi o najtežoj kazni, svojevrsnoj „smrtnoj kazni“ kojom se gasi život pravnog lica, ona se može izreći pod restriktivnim uslovima. Pored težine krivičnog djela, ovdje nije dovoljno bilo kakvo korišćenje djelatnosti, već ona mora da bude korišćena u cijelosti ili u pretežnoj mjeri.

Određivanje kada je ona korišćena u cjelini ili u pretežnoj mjeri predstavlja faktičko pitanje, što sud mora da cijeni u svakom konkretnom slučaju, vodeći računa o svim okolnostima pod kojima je krivično djelo izvršeno. Oba navedena uslova (teži oblik krivičnog djela i korišćenje djelatnosti u cijelosti ili pretežno) moraju biti ispunjena kumulativno. Uz ovu kaznu može se izreći i kazna oduzimanja imovine, koja bi u tom slučaju bila sporedna kazna.

Kada se izrekne ova kazna, iz imovine pravnog lica kome je izrečena mogu se isplatiti njegovi povjerioci. Smatramo da je bilo opravdano, umjesto mogućnosti isplate, odrediti da će se iz imovine tog pravnog lica namiriti povjerioci, uz ograničenje da u vrijeme sticanja tog svojstva nisu znali da je pravno lice učinilo ovakvo krivično djelo. Nije opravdano da povjerioci koji su to svojstvo sticali u dobroj vjeri trpe štetu, što može da unese i nepotrebnu nesigurnost u poslovanju.

Uslovna osuda

Uslovna osuda, kao mjera upozorenja, krivična je sankcija koju sud može izreći pravnom licu umjesto novčane kazne.²⁷ Naime, primjenom ove krivične sankcije uslovno se odlaže izvršenje izrečene novčane kazne u visini do 1.500 000 KM, pod uslovom da pravno lice ne učini novo krivično djelo u određeno vrijeme provjeravanja. Ovo vrijeme može da traje od jedne do pet godina. U samom zakonu, ovim poglavljem nisu propisani ostali uslovi za njeno izricanje i njeno opozivanje pravnom licu, pa se primjenjuju i u ovom slučaju uslovi iz opšteg dijela, koji se odnose na upozoravajuće sankcije koje se inače izriču fizičkim licima kao učiniocima krivičnih djela.

Mjere bezbjednosti

Mjere bezbjednosti²⁸ su posebna vrsta krivičnih sankcija, koje se razlikuju od kazni, ali su u direktoj vezi sa njima. One se sastoje u oduzimanju ili u ograničavanju određenih prava pravnom licu, kao učiniocu krivičnog djela. Ovo znači da su usmjerene prema budućnosti, jer oduzimanje i ograničavanje nema karakter kazne, već isključivo specijalno preventivni karakter.

²⁷ M. Babić, I. Marković, Krivično pravo, Opšti dio, op. cit., str. 538.

²⁸ B. Petrović, D. Jovašević, Krivično/kazneno pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio, Sarajevo, 2005, str. 345.

Opšta svrha mjera bezbjednosti jeste suzbijanje društveno štetnih djelatnosti pravnih lica. Propisivanjem i izricanjem mjera bezbjednosti ostvaruju se ciljevi krivičnopravne zaštite u onim slučajevima kada to nije moguće ostvariti kaznom kao represivnom krivičnopravnom mjerom. One imaju i svoju posebnu svrhu, koja se sastoji u tome što su u svakom konkretnom slučaju okrenute prema određenom pravnom licu radi sprečavanja njegove posebne društvene štetnosti. To znači da se svrha mjera bezbjednosti prema pravnim licima, prije svega, sastoji u specijalnoj prevenciji. Ovo se ne odnosi samo na mjeru bezbjednosti oduzimanja predmeta, kojoj je svrha otklanjanje opasnosti od neke stvari, a ne od učinioca krivičnog djela.

Osnov za određivanje i izricanje ovih mjera nalazi se u opasnosti da pravno lice ponovo učini krivično djelo. Ovo se jedino ne odnosi na mjeru bezbjednosti oduzimanja predmeta. Sve ono što čini suštinu kazne ne smije biti sadržano u mjeri bezbjednosti i nije dozvoljeno da mjera bezbjednosti služi za strože kažnjavanje učinioca krivičnog djela, a ne sprečavanje budućeg vršenja krivičnih djela.

Osnovna pretpostavka za primjenu mjera bezbjednosti jeste da je od strane pravnog lica učinjeno krivično djelo. Krivično djelo predstavlja samo povod za primjenu mjere bezbjednosti, a izbor, vrsta i trajanje mjere bezbjednosti nisu vezani za karakter krivičnog djela, njegovu težinu, niti za objektivne okolnosti pod kojima je krivično djelo učinjeno.²⁹

Upravo radi ostvarenja navedenih ciljeva, krivično zakonodavstvo u BiH, pored kazne koja je osnovna sankcija za pravna lica, predviđa i mjere bezbjednosti. Pravnom licu kome je izrečena neka od kazni mogu se izreći i mjere bezbjednosti kao posebna vrsta krivičnih sankcija. Svrha propisivanja mjera bezbjednosti jeste da se otklone stanja i uslovi koji mogu biti od uticaja da pravno lice, koje je učinilo krivično djelo, to čini i ubuduće.

Zakonodavac je smatrao da se ovako određena svrha mjera bezbjednosti može postići sljedećim mjerama :

- 1) oduzimanje predmeta,³⁰
- 2) objavljivanje presude i
- 3) zabrana obavljanja određenih djelatnosti (čl. 140 – 142 KZ RS, čl. 137 – 139 KZ BiH, čl. 141 – 143 KZ F BiH, čl. 141 – 143 KZ BD BiH).³¹

Oduzimanje predmeta je mjera koja nije propisana kao posebna mjera, "specifična" samo za pravna lica. Zakon u članu kojim propisuje vrste mjera bezbjednosti koristi termin „pored mjere bezbjednosti oduzimanja predmeta.“ Ovo znači

²⁹ Komentar Krivičnog zakona SFRJ, Grupa autora, Beograd, 1978, str. 259.

³⁰ B. Petrović, D. Jovašević, Krivično/kazneno pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio, Sarajevo, 2005, str. 353.

³¹ Ova mjera je uvedena novelama krivičnih zakona u BiH iz 2010. godine, a samo je u KZ RS zadržan njen raniji naziv u čl. 140 "Zabrana obavljanja određene privredne djelatnosti", što je očigledna omaška, jer se ona u čl. 142 sadržinski određuje i u naslovu naziva "Zabrana obavljanja određenih djelatnosti."

da se ona podrazumijeva i preduzima kao jedina od mjera iz opšteg dijela koje se odnose na fizička lica, pogodna da se izrekne i pravnom licu.

Ova mjera se može izreći (njeno izricanje nije obavezno) ako su predmeti koji se oduzimaju bili upotrebljeni ili namijenjeni za izvršenje krivičnog djela ili nastali njegovim izvršenjem. Uslov za primjenu ove mjere jeste da su oni svojina učinioca. Od ovog pravila postoji izuzetak, pa se oduzimaju i predmeti koji su u svojini nekog drugog lica ako to zahtijevaju interesi opšte bezbjednosti ili raz- lozi morala. Pri tome se, oduzimanjem ovih predmeta, ne dira u prava trećih lica da po osnovu njihovog oduzimanja imaju pravo na naknadu štete. Zakonom se može propisati obavezno oduzimanje predmeta.

Objavljivanje presude je mjera koja se izriče pravnom licu kada je korisno da javnost sazna za osudu, posebno ako bi objavljivanje bilo od koristi da se otkloni opasnost za život ili zdravlje ljudi, ili da se osigura bezbjednost saobraćaja, ili kakva korist privredi. Vidimo da je ovdje naglasak na otklanjanju opasnosti po os- novne vrijednosti koje štiti svako krivično zakonodavstvo. Saznavanjem za osudu i osuđeno pravno lice, daje se mogućnost da treća lica preduzmu odgovarajuće mjere i zaštite se od djelatnosti učinioca krivičnog djela. S druge strane, podstiče se osuđeno pravno lice da otkloni stanja i uslove koji su doveli do činjenja krivičnog djela i ponovo povrati povjerenje na tržištu.

S obzirom na značaj krivičnog djela i potrebu da javnost sazna za osudu, sud cijeni kako će ovu presudu objaviti. Ona može biti objavljena u izvodu ili u cije- losti putem štampe, radija ili televizije, ili putem više sredstava informi- sanja. Ovdje se uzima u obzir koji je način najpogodniji da se obavijeste svi oni u čijem se interesu presuda objavljuje.

Sljedeća mjera bezbjednosti je zabrana obavljanja određenih djelatnosti prav- nom licu kao učiniocu krivičnog djela. Ova mjera se može izreći pravnom licu koje se bavi određenom djelatnošću. Ona se sastoji iz zabrane proizvodnje određe- nih proizvoda ili obavljanja određenih poslova ili u bavljenju određenim poslo- vima prometa robe ili drugim poslovima, odnosno djelatnostima. Njena je svrha da se uklanjanjem pravnog lica ili njegovim ograničavanjem u poslovanju otkloni opasnost da mu obavljanje zabranjene djelatnosti omogućí da učini krivično djelo.

Za izricanje ove mjere traže se određene pretpostavke koje su alternativno određene. Potrebno je da bi dalje bavljenje pravnog lica određenom djelatnošću bilo opasno za život i zdravlje ljudi ili štetno za privredno i finansijsko po- slovanje drugih pravnih lica ili za privredu ili ako je pravno lice u posljednje dvije godine prije izvršenja krivičnog djela bilo već kažnjeno za isto ili slično krivično djelo.

Ovdje se štite osnovne vrijednosti čovjeka, život i zdravlje, ali i poslov- na stabilnost drugih pravnih lica i cjelokupne privrede. Ovo govori koliki se značaj pridaje toj zaštiti, ali i restriktivno određuju uslovi za izricanje ovih

mjera. Učestalost vršenja krivičnih djela u kratkom vremenskom intervalu sasvim opravdano je stavljena kao jedna od pretpostavki za njenu primjenu. Ona ukazuje da je zabrana obavljanja određenih djelatnosti neophodna mjera otklanjanja uslova da se učini novo krivično djelo.

Ove mjere su ograničenog trajanja i mogu se izricati u trajanju od šest mjeseci do pet godina, računajući od pravosnažnosti presude. Ovo je sasvim dovoljan vremenski raspon koji omogućava sudu da trajanje mjere prilagodi učinjenom krivičnom djelu i pravnom licu kao učiniocu.

ZAKLJUČAK

Sistem krivičnih sankcija za pravna lica snazi je više od devet godina. S obzirom da je u vrijeme uvođenja predstavljao novo, u našem zakonodavstvu nepoznato rješenje, taj sistem je bio odgovarajući. Vrijeme je pokazalo da postoje određene nedorečenosti, nepreciznosti i nelogičnosti u sadržini, obimu i dometu pojedinih sankcija. Zato je vrijeme da zakonodavac sistem krivičnih sankcija, pojedine sankcije i njihovu sadržinu, ponovo uredi. Ukazali smo na određene nedostatke koje treba otkloniti i način na koji bi se to moglo učiniti. Potrebno je cijiniti stanje u uporednom zakonodavstvu i imati u vidu da je do sada malo pravnih lica procesuirano. U suprotnom imaćemo sistem krivičnih sankcija koji malo služi svojoj svrsi i cilju zbog koga su i propisane.

CONCLUSION

The system of criminal sanctions for legal persons is in force for more than nine years. Considering the time of introduction, the system represented a new, unknown solution in our law and it was adequate. Time has shown that there are certain understatements, inaccuracies and illogicalities in the content, scope and range of certain sanctions. Having regard to that, it is time for legislator to make some changes in certain penalties and their content. We pointed out to certain lacks, which need to be remedied and we defined the way how that could be done. It is necessary to evaluate the state with comparative legislation, and also, to have in mind that small number of legal persons had been prosecuted since the system is in force. Otherwise we will have a system of criminal sanctions that serves a little to its purpose and goal which it was stipulated for.

LITERATURA

- B. Petrović, D. Jovašević, Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio, Sarajevo, 2005.
- Ž. Horvatić, Kazneno pravo, Opći dio, Zagreb, 2003.
- I. Marković, Izmjene u sistemu krivičnih sankcija u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, Zbornik radova, Nove tendencije u savremenoj nauci krivičnog prava, Zlatibor, 2005.
- Lj. Lazarević, Komentar Krivičnog zakonika Srbije, Beograd, 2005.
- Lj. Lazarević, Sistem krivičnih sankcija, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 2/1987.
- Lj. Lazarević, Jugoslovenska kriminalna politika u oblasti represije, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 1 – 2/1986. Lj. Jovanović, D. Jovašević, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2003.
- M. Babić, I. Marković, Krivično pravo, Opšti dio, Banja Luka, 2009.
- M. Babić, I. Marković, Opšte karakteristike i problemi u primjeni novog krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini, Zbornik radova, Kazneno zakonodavstvo – progresivna ili regresivna rješenja, Beograd, 2005.
- M. Vasiljević, Poslovno pravo, Beograd, 2001.
- M. Simović, Krivično procesno pravo, Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Banja Luka, 2009.
- P. Novoselac, Opći dio kaznenog prava, Zagreb, 2004.
- Riznica pravnih izreka, Beograd, 2007.

Veljko Ikanović

Faculty of Law

Pan-European APEIRON in Banja Luka

Criminal Sanctions for Legal Persons in the Criminal Law in Bosnia and Herzegovina

Abstract: The author analyzes the system of criminal sanctions for legal persons prescribed by the criminal legislation in Bosnia and Herzegovina. Briefly referring to the conditions and reasons for the introduction of corporate liability for criminal acts, moves through the legal milieu that it provides, exhibits the system of criminal sanctions and their characteristics. In fact attempts to provide a critical judgment about the solutions de lege lata and indicate the directions of de lege ferenda, which would improve the existing legal framework.

Key words: legal persons, liability, criminal offenses, criminal penalties, penalties.